

HENRYK DUSZYŃSKI-KARABASZ

<http://dx.doi.org/10.17651/ONOMAST2018.9>

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego

w Bydgoszczy

henryk_duszynski@interia.pl

ANTROPONIMIA CMENTARZA KOMUNALNEGO PRZY ULICY KCYŃSKIEJ W BYDGOSZCZY IMIONA I NAZWISKA DZIECI Z LAT 1925–1935

Słowa tematyczne: antroponomia, imiona, nazwiska, cmentarz

HISTORIA CMENTARZA KOMUNALNEGO PRZY ULICY KCYŃSKIEJ W BYDGOSZCZY

Cmentarz przy ul. Kcyńskiej został założony w 1892 r. na planie kwadratu. Były to właściwie dwa odrębne mniejsze cmentarze (Bukolt 1992: 156). Miejsce było przeznaczone na pochówek bezdomnych, biednych, skazańców oraz bezwyznaniowców (Kulpiński 1994: 174). Grzebano tu również — zdaniem okolicznych mieszkańców — samobójców i zbrodniarzy, czyli osoby, które nie „zasłużyły na poświęconą ziemię” (Bukolt 1992: 156), stąd cmentarz ten „nie był odwiedzany tak jak pozostałe parafialne cmentarze bydgoskie i w ogóle nikt się nim nie interesował” (Kulpiński 1994: 174).

W latach 1914–1918 pochowano tam 120 jeńców rosyjskich, zmarłych z głodu w obozach na Glinkach i przy ul. Jagiellońskiej. W 1928 r. na ich grobach ustawiono pomnik z krzyżem prawosławnym. Podczas okupacji niemieckiej grzebano tu Polaków zamordowanych w więzieniu przy Wałach Jagiellońskich (Kulpiński 1994: 174). Po drugiej wojnie światowej z bramy głównej i domu pogrzebowego zdjęto krzyże, a sam cmentarz przemianowano na komunalny. Znajdują się na nim m.in. mogiły polskich żołnierzy poległych w obronie ojczyzny w latach 1939–1945, rolników zamordowanych w obozie w Smukale w latach 1941–1943, jeńców radzieckich zagłodzonych podczas okupacji niemieckiej (Kulpiński 1994: 174), Żydów zamordowanych w 1944 r. w miejscowościach Niskie Bródno i Małki w powiecie brodnickim (<http://www.sztetl.org.pl/pl/article/bydgoszcz/13,miejsca-martyrologii/4045,zbiorowa-mogila-na-cmentarzu-komunalnym-ul-kcynska-51-/>). Przy ul. Kcyńskiej spoczywają również: były dyrektor Okręgowego Przedsiębiorstwa Rozpowszechniania Filmów Adam Wierzbicki i dyrektor Archiwum Państwowego Franciszek Fedorowicz (Bukolt 1992: 156), generał dywizji

Wojska Polskiego Aleksander Karnicki, biskup Kościoła polskokatolickiego Franciszek Koc, literat Stanisław Mędelki, oficerowie Armii Krajowej grupy „Cecylia”, łączniczka AK Alberta Łozińska. We wrześniu 2012 r. na fragmencie muru nekropolii została odsłonięta tablica ku czci Żołnierzy Wyklętych, a także 47 mniejszych tabliczek imiennych (<http://gdansk.ipn.gov.pl/pl2/aktualnosci/17932,Uroczystosc-upamietnienia-Zolnierzy-Wykletych-na-cmentarzu-przy-ul-Kcynskiej-w-B.html>).

Cmentarz jest wpisany do rejestru zabytków pod numerem A/370/1-2/93 (<http://www.skutecki.pl/cmentarze/kcynska.php>). Odbywają się na nim pochówki zarówno tradycyjne, w trumnach, jak i urnowe¹.

STAN BADAŃ NAD ANTROPONIMIĄ BYDGOSZCZY

Spośród opracowań poświęconych nazwom osobowym bydgoszczan należy wyróżnić monografię Marii Czaplickiej-Niedbalskiej (1996), dotyczącą nazwisk mieszkańców miasta od drugiej połowy XV do pierwszej połowy XVIII w. Jak wynika z analizy materiału zgromadzonego przez autorkę, proces kształtowania się nazwisk mieszkańców Bydgoszczy nasilił się w XVI w.; wcześniej dwuelementowym systemem identyfikacji posługiwały się tylko uprzywilejowane warstwy społeczne. Pozostali członkowie społeczeństwa określani byli za pomocą samego imienia chrzestnego lub przez dodanie nazwy zawodu, wskazanie miejsca zamieszkania, stopnia pokrewieństwa bądź cech fizycznych lub osobowościowych. Jak pisze badaczka, w XV–XVII w. częsta jest wariantywność nazwisk. U szlachty mają one głównie charakter odmiejscowy, a u mieszczan i rzemieślników przezwiskowy (Czaplicka-Niedbalska 1996: 483).

Poza wymienioną monografią autorka napisała liczne artykuły dotyczące m.in. wpływów obcych czy struktur złożonych w antroponimii bydgoszczan od XV do XVIII w. (Czaplicka 1988; Czaplicka-Niedbalska 1999, 2000; Czaplicka-Jedlikowska 2003, 2010), a obecnie przygotowuje nowe opracowanie antroponimii Bydgoszczy w formie monografii (Czaplicka-Jedlikowska 2016: 31).

Pochodzeniem nazwisk bydgoszczan zajmowały się również Małgorzata Jaracz i Teresa Pluskota. Badania M. Jaracz koncentrują się na antroponimach bydgoskich pochodzenia żydowskiego w okresie międzywojennym (Jaracz 2007, 2015). Ponadto jest ona autorką tekstów o nazwiskach na *-owicz//ewicz* w Bydgoszczy oraz antroponimach znanych bydgoszczan pochowanych na cmentarzu Starofarnym (Jaracz 2005, 2006), a także artykułu o charakterze rekonesansowym na temat bydgoskich nazwisk pochodzenia niemieckiego (Jaracz 2012). Cechom wschodniosłowiańskim w nazwiskach mieszkańców Bydgoszczy poświęciła dwa artykuły T. Pluskota (2011a, b). Jednym z nielicznych opracowań antroponimii okresu mię-

¹ Od maja 2011 r. na terenie cmentarza znajduje się tzw. kolumbarium (<http://zielen-miejska.pl/administracja-cmentarzy-prolongata/ul-kcynska>).

dzywojennego jest artykuł Łucji Marii Szewczyk (2001) dotyczący modeli słowotwórczych nazwisk bydgoszczanek z lat 1921–1936. Najpopularniejsze imiona bydgoszczan urodzonych w 2013 r. przedstawiła Sylwia Iglewska (2015).

PRZEDMIOT I CEL BADAŃ. CHARAKTERYSTYKA ŹRÓDEŁ

Przedmiotem badań są imiona i nazwiska dzieci z lat 1925–1935, wyekscerpowane z księgi cmentarnej nekropolii przy ul. Kcyńskiej w Bydgoszczy². Wybór tych lat nie jest przypadkowy. Początkowo, od 1892 r., księgi (odrębną dla dzieci i dla dorosłych) prowadzono w języku niemieckim. Pierwsze polskie wpisy pojawiły się w końcu 1924 r., natomiast już od 1925 r. rejestracja wszystkich pochówków w księdze cmentarnej prowadzona była w języku polskim. Rok 1935 wybrano z kolei dlatego, iż wówczas kończy się księga cmentarna rejestrująca zgony dzieci. Od 1936 r. zrezygnowano z prowadzenia dwóch odrębnych ksiąg i rozpoczęto rejestrację wszystkich pochówków — zarówno dzieci, jak i dorosłych — w jednej. Nadal, aż do września 1939 r., pogrzeby rejestrowano w języku polskim. Wybrałem antroponimie z lat 1925–1935, ponieważ poza wspomnianymi artykułami M. Jaracz i Ł. M. Szewczyk nazewnictwo przedwojennej Bydgoszczy nie było tematem szczególnych opracowań.

Najstarsza księga, w której notowano pochówki dzieci, pochodzi z 1892 r. i obejmuje wpisy do 1935 r. Z tej księgi wyekscerpowano analizowane w niniejszym artykule nazwy osobowe. Podobnie jak w księdze zgonów osób dorosłych, początkowo wpisy prowadzone były w języku niemieckim. W odpowiednich rubrykach znajdowały się: numer bieżący (*Laufende Nr.*), imiona dzieci (*Vornamen des Kindes*), imiona i zajęcia rodziców (*Eltern des Kindes: Namen, Stand*), data śmierci (*Datum des Sterbetages*), oznaczenie grobu, tzn. numer, informacja, w którym miejscu cmentarza się znajduje oraz znaki szczególne (*Bezeichnung des Grabes: Nr., auf welchem Theile des Kirchhofs befindlich und besondere Merkmale desselben*), inne informacje (*sonstige Bemerkungen*). W ostatniej rubryce czasami zapisywano wyznanie, miejsce zamieszkania, przyczynę śmierci. Nie zawsze wszystkie rubryki były wypełniane. Gdy nieznaną była tożsamość dziecka, niemożliwe było ustalenie danych jego rodziców. Gdy tożsamość zmarłego była znana, często podawano tylko dane jednego z rodziców — głównie matki. Niekiedy w księdze zapisywano nazwisko rodowe matki dziecka. W wielu wypadkach, gdy umierał noworodek, nie zapisywano jego imienia, lecz tylko nazwisko, albo na odwrót — imię bez nazwiska. Zdarzają się również wpisy bez danych osobowych, typu „noworodek płci męskiej”, chociaż w rubryce obok

² Księgi cmentarne zawierające wykazy osób pochowanych na cmentarzu przy ul. Kcyńskiej przechowywane są w biurze Zakładu Pogrzebowego „Zieleń Miejska” przy ul. Czartoryskiego 9 w Bydgoszczy. Zakład ten w imieniu Urzędu Miasta zarządza tym oraz czterema innymi cmentarzami komunalnymi.

mogło być podane nazwisko rodziców. Czasami w księdze dopisywano informacje o pochówkach osób dorosłych zmarłych w późniejszych latach.

Kolejne księgi były prowadzone łącznie dla zmarłych dzieci i osób dorosłych w języku polskim (z wyłączeniem okresu 1939–1945, kiedy to dane zapisywano po niemiecku — księgę niemieckojęzyczną zdublowano później, tzn. wszystkie informacje spisano w odrębnym tomie w języku polskim). Księgi powojenne, prowadzone do dziś, obejmują krótsze okresy, np. dziesięcioletnie lub kilkunastoletnie. W zależności od daty rozpoczęcia prowadzenia księgi zmieniały się nazwy rubryk w tabelach, np. w 1936 r. podawano nazwisko i imię zmarłego, zawód, wiek, ostatnie miejsce zamieszkania lub zgonu, datę śmierci i pogrzebu, numer grobu, oznaczenie pola, informację o kosztach pochówku („pochowany na koszt własny — opieki społecznej”).

W niniejszym artykule wykorzystano dane wyekscerpowane wyłącznie z pierwszej rubryki księgi pochówków dzieci. Wynotowano dane 699 osób, przy czym przy sześciu podano tylko imię.

Celem analizy jest ustalenie popularności imion w badanym okresie oraz wskazanie najbardziej rozpowszechnionych typów słowotwórczych nazwisk.

ANALIZA MATERIAŁU — IMIONA

Spośród imion chłopców najczęściej notowane są (w nawiasach podaję liczbę wystąpień): *Henryk* (40), *Jan* (29), *Stanisław* (20), *Józef* (19), *Edmund* (18), *Zygmunt* (16), *Jerzy* (15), *Kazimierz* (15). Poniżej 15 poświadczeń mają imiona: *Zbigniew* (12), *Marjan*³ (11), *Czesław* (10), *Mieczysław* (10), *Tadeusz* (9), *Eugeniusz* (8), *Franciszek* (8), *Adam* (7), *Bernard* (6), *Stefan* (6), następnie *Alojzy*, *Bolesław*, *Leon*, *Zdzisław* (5), *Bronisław*, *Edward* (4). Po trzy poświadczenia mają imiona: *Alfons*, *Bogdan*, *Feliks*, *Florjan*, *Heinz*, *Karol*, *Konrad*, *Maksymilian*, *Piotr* i *Teodor*; po dwa: *Antoni*, *Ignacy*, *Janusz*, *Witold*, *Władysław*. Pojedynczo notowane są formy: *Aleksander*, *Andrzej*, *Artur*, *Bogumił*, *Bonifacy*, *Brunon*, *Edwin*, *Gerhard*, *Gotfryd*, *Grzegorz*, *Heronim*, *Ireneusz*, *Klemens*, *Kurt*, *Leszek*, *Longin*, *Łucjan*, *Norbert*, *Otto*, *Otton*, *Paweł*, *Roman*, *Rudolf*, *Wacław*, *Waldemar*, *Walenty*, *Wiktor*, *Willy*, *Wincenty*, *Włodzimierz*.

Z powyższego wynika, iż większość form stanowią imiona dawno zaadaptowane do języka polskiego (por. Malec 1994), głównie pochodzenia hebrajskiego (np.: *Jan*⁴, *Józef*), greckiego (*Jerzy*), łacińskiego (*Marian*), germańskiego (*Edmund*, *Henryk*, *Zygmunt*), ale też słowiańskiego (*Stanisław*, *Kazimierz*, *Zbigniew*, *Czesław*). Są to formy charakterystyczne dla imiennictwa ludności wyznania katolickiego. Znacznie rzadziej występują imiona niezaadaptowane do polszczyzny, imiona niemieckie,

³ Tu i dalej pisownia oryginalna.

⁴ Podaję przykłady mające powyżej 10 poświadczeń.

charakterystyczne dla ewangelików, np.: *Heinz, Gerhard, Willy, Kurt, Otto* (por. Abramowicz 1993: 170–172).

Jeżeli chodzi o imiona dziewczynek, to najczęściej w badanym materiale pojawia się imię *Irena* z 29 poświadczeniami. Poza nim powyżej 10 razy występują formy: *Marja* (20), *Helena* (18), *Janina* (16), *Krystyna* (15), *Zofja* (14), *Halina* (11), *Urszula* (11). Pozostałe imiona występują rzadziej: 9 razy — *Gertruda, Jadwiga*, 8 — *Regina*, 7 — *Genowefa, Lucja*, 6 — *Elżbieta, Marta*, 5 — *Barbara, Klara, Teresa*, 4 — *Franciszka, Sabina*, 3 — *Bogumiła, Joanna, Józefa, Kazimiera, Władysława*, 2 — *Aniela, Anna, Czesława, Danuta, Eugenja, Felicja, Marjanna, Melanja, Monika, Wanda*. Pojedynczo wystąpiły imiona: *Agnieszka, Aleksa, Alfida, Alfreda, Blondyna, Bronislawa, Cecylja, Charlotta, Delfina, Dorota, Edwarda, Elfryda, Emilja, Erna, Eryka, Ewa, Frieda, Fryda, Gabryela, Heleny, Heliodora, Ingeburg, Ingrid, Irmgard, Kaethe, Leokadja, Małgorzata, Margi, Natalja, Olenka, Pelagja, Ruth, Stanisława, Szarlota, Waltraut, Weronika, Wiktorja*.

Najczęściej notowanymi imionami żeńskimi są polskie adaptacje imion chrześcijańskich pochodzenia greckiego (np.: *Delfina, Helena, Halina, Irena, Zofja*), łacińskiego (np.: *Krystyna, Urszula*), hebrajskiego (*Anna, Maria*). W zasobie imion o mniejszej częstotliwości znalazły się też formy pochodzenia germańskiego (np. *Gertruda, Jadwiga*) czy słowiańskiego (*Czesława, Władysława, Stanisława*). Wszystkie powyższe imiona są charakterystyczne dla katolików. Na szczególną uwagę zasługują formy obce, nieprzyswojone bądź częściowo przyswojone do systemu języka polskiego, używane przede wszystkim przez osoby pochodzenia niemieckiego (które często były wyznania ewangelickiego). Są to niemieckie imiona chrzestne o genezie starogermańskiej, typu: *Erna, Frieda, Fryda, Elfryda, Ingerburg, Ingrid, Irmgard, Waltraut*, może też *Alfida*, łacińskiego: *Charlotta, Szarlota, Kaethe*, greckiego: *Margi*, hebrajskiego: *Ruth*. W zasobie wyekscepowanych imion znalazła się też jedna deminutywna forma ukraińska bądź używana na Kresach — *Olenka*. Ponadto w księdze pochówków dzieci zanotowano imię *Heleny* — być może jest to błędny zapis lub forma obcojęzyczna imienia. Zapis *Blondyna* zamiast *Blandyna* powstał natomiast zapewne wskutek błędu.

Zarówno w wypadku imion chłopców, jak i dziewcząt dominują formy zaadaptowane do polszczyzny, od dawna używane przez ludność polską. Imiona niemieckie stanowią grupę mniej liczną, ale świadczą one niewątpliwie o zamieszkiwaniu w międzywojennej Bydgoszczy zarówno Polaków, jak i ludności pochodzenia niemieckiego (szerzej na temat wzajemnych relacji Niemców i Polaków w Bydgoszczy zob. Hojka i in. 2006; Loose 2006).

W poddanej analizie księdze znajdują się także nieliczne zapisy z drugim imieniem. Używanie dwojga imion jest charakterystyczne zarówno dla tradycji katolickiej, jak i ewangelickiej, niepraktykowane jest natomiast przez osoby wyznania prawosławnego (Abramowicz 1993: 76). W zgromadzonym materiale jako tzw. drugie imiona zanotowano następujące formy żeńskie: *Alfreda, Anna, Antonina, Daniela*,

Florentyna, Gertruda (2), Helena (3), Irena, (2) Irmgard (2), Jadwiga, Klara, Krystyna, Kunegunda, Lieselotte, Łucja, Marja, Wanda, Zofja oraz męskie: *Adam, Aleks, Antoni, Czesław, Edmund (1), Heinz, Henryk, Kornel, Marjan, Stanisław, Stefan, Zbigniew, Zygmunt*.

Podobnie jak w wypadku imion pierwszych, drugie imiona z systemu antroponimicznego polszczyzny dominują nad formami typowo niemieckimi. W materiale nie ma wielu imion drugich, na tej podstawie nie można jednoznacznie stwierdzić, że w okresie międzywojennym nadawano je rzadko. Być może więcej dzieci pochowanych na cmentarzu przy ul. Kcyńskiej nosiło dwoje imion, ale administrator nie widział potrzeby ich zapisania w księdze zgonów.

ANALIZA MATERIAŁU — NAZWISKA

Ze względu na budowę słowotwórczą wyekscerpowane nazwiska zmarłych dzieci podzielić można na kilka grup:

I. Nazwiska bez wyróżników formalnych (utworzone na drodze onimizacji lub transezimizacji) (64 formy):

1) odapetywne — odprzezwickowe (52): **Bak** — od stp. *bak* 'krzyk' (Rymut 1999: 15); **Balon** — od ap. *balon*; **Baryła** — od ap. *baryła* 'beczka' (Rymut 1999: 24); **Brud** — od ap. *brud*; **Cichosz** — od gw. *cichosz* 'małomówny' ewentualnie od ap. *cichy*, wówczas sufiksacja (Rymut 1999: 93); **Cwiak** — od ap. *ćwiek*, stp. i gw. *ćwok*, *ćwak* 'rodzaj gwoźdźcia' (Rymut 1999: 121); **Cwikła** — od ap. *ćwikła* (Rymut 1999: 121); **Cycak** — od gw. *cycak* 'młody ssak domowy; niemowlę' ewentualnie od ap. *cyc* 'brodawka piersiowa', wówczas z sufiksem *-ak*⁵ (Rymut 1999: 103); **Cyplik** — od stp. *cyplik* 'dzióbek naczynia' lub — przez sufiksację — od *cypel* (Rymut 1999: 104); **Czaja** — od gw. *czaja* 'ptak czajka', choć niewykluczony związek z psł. **čajati* 'spodziewać się, oczekiwać' (Rymut 1999: 107); **Czajka** — od ap. *czajka* (Rymut 1999: 107); **Długi** — od ap. *długi* (Rymut 1999: 136); **Dyks** — od ap. *dyks* 'dyg' (Rymut 1999: 162); **Dymek** — od ap. *dymek* (Rymut 1999: 163); **Faron** — od gw. *faron* 'piorun' (Rymut 1999: 187); **Gaca** — od gw. *gaca* 'niezgrabny mężczyzna', choć możliwe też od *gac* 'nietoperz' czy od niemieckiej nazwy osobowej *Gatz* (Rymut 1999: 211), wówczas mielibyśmy do czynienia z derywacją paradygmatyczną; **Gąsiorek** — od gw. *gąsiorek* 'stokrotka pospolita' (Łuc 2016: 154) lub *gąsiorek* 'gatunek ptaka', możliwa jest też interpretacja sufiksalna od *gąsior* (Rymut 1999: 224); **Gładysz** — od ap. *gładysz* 'eleganś' lub — przez sufiksację — od *gładki*, *gładzić* (Rymut 1999: 239); **Gniot** — od *gniot* 'gniecenie, ucisk' (Rymut 1999: 245); **Golas** — od ap. *golas* (Rymut 1999: 251); **Góra** (2 poświadczenia);

⁵ Jeżeli w słownikach występuje apetyw równy formalnie analizowanej nazwie własnej, to przyjmuję, iż antropim powstał na drodze onimizacji, chociaż nie można wykluczyć sufiksacji — przykłady w artykule.

Kaczorek — od ap. *kaczorek*, zdrobnienia słowa *kaczor* lub — drogą sufiksacji — od *kaczor*; **Kątny** — od ap. *kątny*, por. też stp. *kętny* ‘kątowy’ (Rymut 1999: 389); **Kokosz** — od ap. *kokosz* ‘kura’ (Rymut 1999: 424); **Koperek** — od ap. *koperek*, aczkolwiek możliwa również interpretacja od *koper*, wówczas sufiksacja (Rymut 1999: 436); **Kozioł** — od ap. *koziół* (Rymut 1999: 454); **Kujawa** — od ap. *kujawa* ‘wydma piaszczysta’ (Rymut 1999: 486); **Kurdziel** — od stp. *kurdziel* ‘wrzód na języku u konia’ (Rymut 1994: 494); **Labuda** — od ap. *labuda* ‘człowiek ociężały’ lub od *labudać* ‘biedować’, *labiedzić*, *labidzić* ‘narzekać’ (Rymut 2001: 31); **Libera** — od gw. *libera* ‘słabość, choroba’, może też od łac. *liber* ‘wolny’ (Rymut 2001: 19); **Miarka** — od ap. *miarka* (Rymut 2001: 87); **Mogilka** — od ap. *mogilka* ewentualnie od *mogila*, wówczas sufiksacja (Rymut 2001: 111); **Nakoneczny** — od stp. *nakoneczny* ‘ostatni, znajdujący się na końcu’ (Rymut 2001: 136); **Pal** — od ap. *pal*; **Poszwa** — od ap. *poszwa* (Rymut 2001: 284); **Przybysz** — od ap. *przybysz*, możliwe też od imienia złożonego *Przybysław* (Rymut 2001: 313); **Przysiek** — od ap. *przysiek* ‘miejsce w stodole, gdzie składa się zboże lub zsypuje ziarno; dłuto ciesielskie’ (SJPDor 2016: <http://doroszewski.pwn.pl/haslo/przysiek/>), może też od ap. *przesiekać* ‘przeciąć’ *przesieka* ‘pas niezadrzewiony w lesie’ (Rymut 2001: 309); **Rodak** — od ap. *rodak*; **Rutyna** — od ap. *rutyna* ‘dobra umiejętność’ (Rymut 2001: 373); **Sroka** — od ap. *sroka*; **Suszka** — od stp. *suszka* ‘konopie’ (Rymut 2001: 510); **Szafraniec** — od ap. *szafraniec* ‘krokus; człowiek o rudych włosach’ (Rymut 2001: 518); **Szpic** — od ap. *szpic* (Rymut 2001: 550); **Szram** — od stp. *szram* ‘blizna, znamie’ (Rymut 2001: 553); **Świercz** — od stp. *świercz* ‘świerszcz’ (Rymut 2001: 588); **Tabor** — od ap. *tabor* ‘warowny obóz wojskowy; gromada przemieszczających się koczowników’, możliwa również interpretacja od nazwy góry *Tabor* (Rymut 2001: 592); **Wieczorek** — od ap. *wieczorek* ewentualnie od *wieczór*, wówczas sufiksacja (Rymut 2001: 673); **Wróbel** — od ap. *wróbel*; **Zaremba** — od stp. *zareba* ‘miejsce po wyciętych zaroślach’ (Rymut 2001: 726); **Zdziebło** — od ap. *zdziebło* ‘łodyga roślin trawiastych i zbóż; drobna cząsteczka’ (Rymut 2001: 753); **Żołna** — od stp. *żołna* ‘dzięcioł’ (Rymut 2001: 763); **Żuk** — od ap. *żuk*;

2) odapelatywne — odzawodowe (2): **Bartnik** — od ap. *bartnik* ‘pszczelarz’ (Rymut 1999: 20); **Budnik** — od ap. *budnik* ‘kramarz’ (Rymut 1999: 60);

3) od imienne (10), tranonimizacja: **Dec** — od *Dec*, wschodniosłowiańskiej formy imienia *Denis*, *Dionizy* (Malec 1994: 209–210), może również od łacińskiego cognomen *Decianus* (Rymut 1999: 129); **Franuś** — od *Franuś*, formy imienia *Franciszek* (Rymut 1999: 201); **Gordon** — od imienia *Gordan* (Rymut 1999: 256–257); **Henisz** — od *Henisz*, formy imienia *Henryk* (Malec 1994: 233); **Izydorek** — od *Izydorek* lub — przez sufiksację — od *Izidor* (Rymut 1999: 323); **Klimek** — od *Klimek*, formy imienia *Klim* (: Klemens) lub — przez sufiksację — od *Klim* (Rymut 1999: 407); **Mojżesz** — od im. *Mojżesz* (Rymut 2001: 112); **Panfil** — od im. *Pamfil* (Rymut 2001: 203), możliwa interpretacja odapelatywna, od *pamfil* ‘dama atutowa w grze w mariasza; rodzaj gry w karty’ (<http://doroszewski.pwn.pl/>

hasło/panfil); **Pacz** — od *Pacz*, formy imienia *Pakoślaw*, *Paweł* bądź *Ipatij* (Malec 1994: 304, Rymut 2001: 195); **Salamon** — od *Salamon*, formy imienia *Salomon* (Rymut 2001: 392).

II. Nazwiska powstałe na drodze derywacji paradygmatycznej (16): **Bandyt** — od ap. *bandyta*; **Dzioba** — od *dziób*, *dziobać* (Rymut 1999: 174); **Głaza** — od gw. *glaz* 'glazura' lub niemieckiej nazwy osobowej *Glas* (Rymut 1999: 237); **Gmura** — od gw. *gmur* 'chłop, kmieć' (Rymut 1999: 225); **Gónia** — zapewne od *gonić*, por. *Gonia* (Rymut 1999: 253); **Kaja** — od *kajać się* 'wrażać skrucę; stp. spowiadać się' lub od imion *Kajus*, *Kajetan* (Rymut 1999: 366); **Kraka** — od podstawy *krak-*, por. *pokraka*, *pokraczny*, *kroczyć* i *przekraczać* oraz *krakać*, *krak* 'kruk' (Rymut 1999: 458); **Łada** — od podstawy *lad-*, por. *ładzić* 'porządkować', *ładny*, stp. okrzyk *łada*, *łado* (Rymut 2001: 31); **Łepka** — od ap. *lebek*, może też od *leбка* 'rodzaj hełmu', wówczas bez wyróżników formalnych (Rymut 2001: 37); **Pierdka** — od ap. *pierdek* 'smarkacz, śmierdziel' (Rymut 2001: 234); **Siuda** — od *siudać* 'pędzić; usuwać', *siudy* 'nosidła do wody' (Rymut 2001: 427); **Styn** — od gw. *styna* 'gatunek ryby', może też związane z niemiecką nazwą osobową *Stien* (Rymut 2001: 502); **Szweda** — od etnonimu *Szwed* (Rymut 2001: 563); **Tuska** — od gw. *tuskać* 'uderzać czymś', *tuski* 'sanie robocze', por. nazwiska *Tuske*, *Tuszka* (Rymut 2001: 630); **Wrzeszcz** — od *wrzeszczeć* (Rymut 2001: 705); **Zaruda** — od ap. *zaród* 'zarodek, początek', *zarodzić* 'zapłodnić; obrodzić' (Rymut 2001: 726).

III. Nazwiska w formie złożenia (2): **Kuliberda** — od *kulić* i — być może — *bardo* 'grzebień tkacki', por. nazwisko *Berdych* ze zmianą *ar > er* (Dejna 1973: mapa 30) < ps. **bř̃do* SP I 428; **Kwasigroch** — od *kwasić* i *groch* (Rymut 1999: 502).

IV. Nazwiska na *-ski* (*-cki*, *-dzki*) lub z suf. rozszerzonymi morfami *-ew-*, *-ow-* (251). W tej grupie znajdują się zarówno nazwiska odmiejscowe, jak i tzw. modelowe, np. odapelatywne czy odimienne, męskie i żeńskie:

1) odmiejscowe (153): **Adamczewski** — od n. m. *Adamczewice* (Rymut 1999: 2); **Andrzejewski** (2) — od n. m. *Andrzejów* (Rymut 1999: 8); **Badowska**⁶ — od n. m. *Badowo* (Rymut 1999: 14); **Baranowska** (2) — od n. m. *Baranów*, *Baranowo*, *Baranowice* (Rymut 1999: 19); **Barczewska** — od n. m. *Barczew* (Rymut 1999: 20); **Barczkowski** — od n. m. *Barczków* (Rymut 1999: 20); **Berkowski** — od n. m. *Berkowo* (NMPol I 1996: 122); **Betlejewski** — od n. biblijnego miasta *Betlejem* (Rymut 1999: 30); **Biskupska** — od n. m. *Biskupice* (Rymut 1999: 38); **Bogusławska** — od n. m. *Bogusławice*, *Bogusławki* (Rymut 1999: 45); **Boinski**

⁶ Nazwiska żeńskie typu *Badowska* mogły powstać bezpośrednio od nazwy miejscowej w wyniku sufiksacji (*Badow-ska*) lub — częściej — od nazwiska męskiego w wyniku derywacji paradygmatycznej (*Badowsk-a*).

(2) — od n. m. *Bojanice* (Rymut 1999: 46); **Borowski** — od n. m. *Borów, Borowo* (NMPol I 1996: 299–302); **Borucka, Borucki** (2) — od n. m. *Borucin, Borucino* (Rymut 1999: 49); **Broniewski** — od n. m. *Broniewice, Broniewo, Broniów* (Rymut 1999: 54); **Brzeska, Brzeski** — od n. m. *Brzeg* (NMPol I 1996: 373); **Bukowska** (2), **Bukowski** (2) — od n. m. typu *Bukowa, Bukowe* (Rymut 1999: 61); **Burzynska** — od n. m. *Burzyn* (NMPol I 1996: 464); **Bylska** — od n. m. *Bylsko*, obecnie *Bielsko* (NMPol I 1996: 181); **Byszewski** (2) — od n. m. *Byszew, Byszewy* (Rymut 1999: 66); **Cerski** — od n. m. *Czersk* (Rymut 1999: 11); **Chojnacka** — od n. m. *Chojnata* (Rymut 1999: 80); **Chudzinska** — od n. m. *Chudzyno* (Rymut 1999: 88); **Ciesielski** — od n. m. *Cieśle* (Rymut 1999: 96); **Cieszynska** — od n. m. *Cieszyn, Cieszyna* (Rymut 1999: 97); **Czajkowski** (2) — od n. m. *Czajkowice, Czajków, Czajki* (Rymut 1999: 107); **Czarnecki** — od n. m. *Czarnca, Czarna, Czarne* (Rymut 1999: 108); **Czyżewski** — od n. m. typu *Czyżewo, Czyżów, Czyżowice* (Rymut 1999: 120); **Derengowska, Deręgowski** — od n. m. *Deregowice* (Rymut 1999: 144); **Drzewiecki** (2) — od n. m. *Drzewce* (Rymut 1999: 154); **Dziembowska** — od n. m. *Dziembowo* (Rymut 1999: 172); **Filipowska** — od n. m. *Filipowice, Filipów* (Rymut 1999: 194); **Garczynski** — od n. m. *Garczyn* (Rymut 1999: 218); **Gliński** — od n. m. *Gliny, Glińsk* (Rymut 1999: 238); **Gościnska, Gościnski** — od n. m. *Goszczyn, Goszczyno* (Rymut 1999: 259); **Górecki** — od n. m. typu *Górka, Górki* (Rymut 1999: 261); **Górska** — od n. m. typu *Góra, Górsko* (Rymut 1999: 261); **Grabowski** (2) — od n. m. *Grabów, Grabowa, Grabówka* (Rymut 1999: 263); **Grochowski** — od n. m. typu *Grochowo, Grochy* (Rymut 1999: 269); **Izdebski** — od n. m. *Izdebki* (Rymut 1999: 322); **Jabłoński** — od n. m. *Jabłonna, Jabłonie, Jabłonki* (Rymut 1999: 324); **Jakubowska, Jakubowski** — od n. m. *Jakubów, Jakubowice* (Rymut 1999: 330); **Janiszewska** — od n. m. *Janiszew* (Rymut 1999: 335); **Januszewska, Januszewski** (2) — od n. m. *Januszewo* (Rymut 1999: 335); **Jarecki** (2) — od n. m. *Jarki* (Rymut 1999: 337); **Jasinska** — od n. m. typu *Jasień, Jasienie* (Rymut 1999: 339); **Jaworska** — od n. m. *Jawor, Jaworze* (Rymut 1999: 343); **Jesiolowska** — może od n. m. *Jasieł* (NMPol IV 2001: 110); **Jesionowski** — od n. m. *Jesionów, Jesionowo* (NMPol IV 2001: 178); **Kalinowski** — od n. m. *Kalinów, Kalinowo* (Rymut 1999: 369); **Kaminska** — od n. m. typu *Kamień, Kamieńsko* (Rymut 1999: 372); **Karnecki** — od n. m. *Karnice* (Rymut 1999: 380); **Karwecki** — od n. m. *Karwacz* (Rymut 1999: 382); **Każinska** — może od n. m. *Kazim, nieprawidłowy zapis z q* (NMPol IV 2001: 390); **Kluczynski** — od n. m. *Klucze* (Rymut 1999: 411); **Kłokocki** — od n. m. *Kłokock* (Rymut 1999: 413); **Kochański** — od n. m. *Kochanie* (Rymut 1994: 420); **Kosinski** — od n. m. *Kosina, Kosin* (Rymut 1999: 445); **Kosobucka** — od n. m. *Kossobudy* (Rymut 1999: 446); **Koszucki** — od n. m. *Koszuty* (Rymut 1999: 448); **Kotowska** — od n. m. *Kotowice, Kotów, Koty* (Rymut 1999: 451); **Kręciszewski** — od n. m. *Kręciszów, Kręciszowa* (NMPol V 2003: 308); **Kruczynski** — od n. m. *Kruczyn* (Rymut 1999: 469); **Krukowska** — od n. m. *Kruków* (Rymut 1999: 469); **Krupska** — od n. m. *Krupe* (Rymut 1999: 470);

Krusinski — od n. m. *Kruszyna, Kruszyny* (Rymut 1999: 470); **Kubacka, Kubacki** — od n. m. *Kubaczyn* (Rymut 1999: 482); **Kubicki** — od n. m. *Kubice* (Rymut 1999: 482); **Kucharska** — od n. m. *Kuchary* (Rymut 1999: 483); **Kulicki** — od n. m. *Kulice* (Rymut 1999: 488); **Kurczewski** — od n. m. *Kurczewo* (Rymut 1999: 494); **Kuzminski** — od n. m. *Kuźmin* (Rymut 1999: 501); **Kuźnicki** — od n. m. *Kuźnica* (Rymut 1999: 501); **Kwiatkowska** — od n. m. *Kwiatkowice, Kwiatków, Kwiatki* (Rymut 1999: 503); **Leśniewski** (2) — od n. m. *Leśniewo* (Rymut 1999: 17); **Lewicki** — od n. m. *Lewice* (NMPol VI 2005: 85–86); **Lewinska** — od n. m. *Lewin, Lewino* (NMPol VI 2005: 87–88); **Lisiecka** — od n. m. *Lisiec* (Rymut 2011: 22); **Lubański** — od n. m. *Lubania* (Rymut 2001: 26); **Łęcka, Łęcki** — od n. m. *Łęki* (Rymut 2011: 36); **Łukaszewski** — od n. m. *Łukaszewo* (Rymut 2011: 44); **Majewska, Majewski** (2) — od n. m. *Majewo* (Rymut 2011: 56); **Makowski** (2) — od n. m. *Maków, Makowo* (Rymut 2011: 58); **Małecki** — od n. m. *Małecz, Małki* (Rymut 2011: 60); **Mączkowski** — od n. m. *Męczki* (Rymut 2001: 79); **Michalski** — od n. m. *Michałowice, Michałów* (Rymut 2001: 89); **Mierczewski** — od n. m. *Miercz, Miercze* (NMPol VII 2007: 78); **Mirowski** — od n. m. *Mirowice, Mirów* (Rymut 2001: 104); **Modrzynska** — od n. m. *Modrzyno* (NMPol VII 2007: 207); **Muszynska** — od n. m. *Muszyna* (Rymut 2001: 127); **Nagorzycka** — od n. m. *Nagórzyce* (NMPol VII 2007: 336); **Niedzielska** — od n. m. *Niedzieliska* (Rymut 2001: 150); **Olszewska, Olszewski** (2) — od n. m. *Olszewo* (Rymut 2001: 180); **Ostajewski** — zapewne od n. m. *Ostojów* (Rymut 2001: 189); **Palicki** (2) — od n. m. *Policko, Policzko* (Rymut 2001: 272); **Pasinski** — od n. m. *Paszyn* (Rymut 2001: 214); **Pawłowski** — od n. m. *Pawłów, Pawłowice* (Rymut 2001: 218); **Peplinska** — od n. m. *Pelplin* (Rymut 2001: 222); **Piaskowski** — od n. m. *Piasek, Piaski* (Rymut 2001: 228); **Pilecka** — od n. m. *Pilca* (Rymut 2001: 238); **Półczyński** — od n. m. *Półczyno* (Rymut 2001: 274); **Potocka** — od n. m. *Potok, Potoki* (Rymut 2001: 286); **Prusinski** — od n. m. *Pruszyn* (Rymut 2001: 303); **Raczynski** — od n. m. *Raczyn* (Rymut 2001: 330); **Raduński** — od n. m. *Raduń* (Rymut 2001: 332); **Rewolinski** (2) — może od n. m. *Rewal* (NMPol X 2015: 159); **Robaszewska** — od n. m. *Robaszew* (Rymut 2001: 353); **Rogalska** — od n. m. *Rogalin* (Rymut 2001: 355); **Rogowski** (3) — od n. m. typu *Rogowo, Rogów* (Rymut 2001: 356); **Rosinski** — od n. m. *Rosin, Rosiny* (Rymut 2001: 361); **Różyńska** — od n. m. *Różyńsk* (Rymut 2001: 368); **Rulewski** — od n. m. *Rulewo* (Rymut 2001: 371); **Rutkowski** — od n. m. *Rutki, Rutkowice* (Rymut 2001: 373); **Rybicka, Rybicki** — od n. m. *Rybice* (Rymut 2001: 374); **Rybinski** — od n. m. *Rybna, Rybno* (Rymut 2001: 374); **Sadecki** — od n. m. typu *Sadek, Sadki* (Rymut 2001: 388); **Sawicka, Sawicki** — od n. m. *Sawice* (Rymut 2001: 401); **Sieracka** — od n. m. *Sieradz* (Rymut 2001: 421); **Sikorska** (2), **Sikorski** — od n. m. typu *Sikorzyce, Sikorzyn, Sikory* (Rymut 2001: 423); **Skibinska** (2), **Skibinski** — od n. m. *Skibin* (Rymut 2001: 431); **Skorupski** — od n. m. *Skorupy* (Rymut 2001: 435); **Sławinski** — od n. m. *Sławno* (Rymut 2001: 445); **Słoński** — od n. m. *Słone, Słońsko* (Rymut 2001: 446); **Sobański** — od n. m. *Sobącz,*

Sobanice (Rymut 2001: 457); **Sobucki** — od n. m. *Sobuczyna* (Rymut 2001: 458); **Sokolowski** — od n. m. *Sokolów, Sokołowice* (Rymut 2001: 460); **Stanowska** — od n. m. *Stanowo* (Rymut 2001: 476); **Stawski** — od n. m. *Staw, Stawy* (Rymut 2001: 479); **Stokowski** — od n. m. *Stokowo, Stoki* (Rymut 2001: 488); **Strzelecka** — od n. m. *Strzelce* (Rymut 2001: 498); **Szalski** — od n. m. *Szale* (Rymut 2001: 520); **Szatkowska** — od n. m. typu *Szadkowice, Szadek* (Rymut 2001: 388); **Szczepańska** — od n. m. *Szczepanów, Szczepanowice* (Rymut 2001: 527); **Szymanowski** — od n. m. typu *Szymanowo, Szymanów* (Rymut 2001: 567); **Śieroszewski** — od n. m. *Sieroszewo, Sieroszewice* (Rymut 2001: 421); **Śilska** — od n. m. *Siła* (Rymut 2001: 424); **Tomaszewska** (2), **Tomaszewski** — od n. m. typu *Tomaszewo, Tomasz* (Rymut 2001: 612); **Trzaskowski** (2) — od n. m. *Trzaski* (Rymut 2001: 623); **Tuszynski** — od n. m. *Tuszyn* (Rymut 2001: 630); **Węsierska** — od n. m. *Węsiory* (Rymut 2001: 670); **Wilangowska** — może od n. m. *Wilanowo, Wilanów*, por. nazwisko *Wilanowski* (Rymut 2001: 681); **Wisniewska** (3), **Wisniewski** (2) — od n. m. *Wiśniewo* (Rymut 2001: 687); **Witkowski** — od n. m. *Witkowice, Witków* (Rymut 2001: 688); **Wojcicki** — od n. m. *Wójcice* (Rymut 2001: 702); **Wojciechowski** (3) — od n. m. *Wojciechowice, Wojciechów* (Rymut 2001: 694); **Wrzesinska, Wrzesinski** — od n. m. *Września* (Rymut 2001: 705); **Wysocka** — od n. m. *Wysoka* (Rymut 2001: 711); **Zabrzycza** — od n. m. *Zabrzeg, Zabrze*, por. nazwiska *Zabrzecki, Zabrzyński* (Rymut 2001: 715); **Zbyszewska** — od n. m. *Zbyszewice* (Rymut 2001: 733); **Zembski** — od n. m. *Zambski* (Rymut 2001: 737); **Zielecka** (2), **Zielecki** (3) — od n. m. *Zielecin* (Rymut 2001: 740); **Zielinska, Zielinski** — od n. m. *Zieleń, Zieleniec* (Rymut 2001: 740); **Ziolkowski** — od n. m. *Ziółków, Ziółkowo* (Rymut 2001: 742);

2) od ap. elatywne (44): **Butlewska** (2), **Butlewski** — od ap. *butla* (Rymut 1999: 64); **Cichocka** (2) — od ap. *cichy* (Rymut 1999: 93); **Czczakowska** — od podstawy *czecz-*, por. *czeczę* ‘szczenie’, gw. *czeczko* ‘zabawka’, też nazw. *Czczka, Czczkowski* (Rymut 1999: 111); **Fajkowski** — od ap. *fajka* (Rymut 1999: 184); **Gackowska** — od ap. *gacek* (Rymut 1999: 211); **Gajdowski** — od ap. *gajda* ‘dudy; grający na dudach’ (Rymut 1999: 212); **Garstecka** — od ap. *garść* (Rymut 1999: 220); **Grurzewski** — zapewne od ap. *gruz*, z zapisem przez *rz*, por. nazwisko *Grużewski* (Rymut 1999: 273); **Grzywaczewski** — od ap. *grzywa* lub *grzywacz* (Rymut 1999: 282); **Jagielski** — od ap. *jagła*, stp. *jagły* ‘kasza z prosa’ (Rymut 1999: 326); **Jazdzewska** — od ap. *jazdź* ‘gatunek ryby’ (Rymut 1999: 343); **Kalitowski** — od ap. *kaleta* (Rymut 1999: 368); **Klaczynski** — od ap. *klacz* (Rymut 1999: 404); **Kolasinska** — od ap. *kolasa* ‘powóz’ (Rymut 1999: 425); **Koperska** (2) — od ap. *koper* ‘roślina warzywna’ lub stp. *koper, kopr* ‘miedź’ (Rymut 1999: 436); **Krowiecki** — od ap. *krowa*, por. nazwisko *Krowiec* (Rymut 1999: 468); **Kryciszewski** — prawdopodobnie od podstawy ap. elatywnej *kryc-*, rozszerzonej sufiksem *-isz*; **Leśnikowska** — od ap. *leśnik* (Rymut 2001: 9–10); **Łabańska** — od stp. ap. *łaba, łabaj* ‘wyzwisko; wielki pies’ (Rymut 2011: 30); **Miecznikowska, Miecznikowski** — od ap. *miecznik* ‘rzemieślnik wyrabiający miecze; dawny urzęd-

nik dworski, ziemski' (Rymut 2001: 90–91); **Mioducki** — od ap. *miód* (Rymut 2001: 203); **Mlocicka** (2) — od ap. *młócić*, por. nazwisko *Młociak* (Rymut 2001: 108); **Młynarska** — od ap. *młynarz* (Rymut 2001: 108); **Nogajski** — od ap. *nogaj* 'długonogi' (Rymut 2001: 161); **Nowicka** (2), **Nowicki** — od ap. *nowy* (Rymut 2001: 164); **Pinkowska** — od ap. *pinka* 'zięba; gatunek ryby' (Rymut 2001: 240); **Plewska** — od ap. *plewa* (Rymut 2001: 250); **Poczekajska** — od ap. *po-czekać* (Rymut 2001: 259); **Radelski** — od ap. *radło* 'dawne narzędzie rolnicze' (Rymut 2001: 332); **Sciesińska** — od ap. *ściasać, ściosać* 'ściąć, ociosać' (Rymut 2001: 575); **Siekanowski** — od ap. *siekać, siekany* (Rymut 2001: 417); **Siuchninski** — od ap. *siuchna* 'owca' (Rymut 2001: 427); **Siudzinski** — od podstawy *siud-*, np. *siudać* 'pędzić; usuwać', *siudy* 'nosidła do wody' (Rymut 2001: 427–428); **Skaczewski** — od ap. *skoczyć, skakać* (Rymut 2001: 433); **Słabinski** — od ap. *słaby* (Rymut 2001: 444); **Słomkowska, Słomkowski** (3) — od ap. *słomka* (Rymut 2001: 446); **Szczypinska** — od ap. *szczypa* 'część rozlupanego kłosa', *szczypać* 'skubać', por. nazwiska *Szczypin, Szczypliński* (Rymut 2001: 531); **Szczypiorski** — od ap. *szczypior* (Rymut 2001: 531); **Tobolewski** — od ap. stp. *toboła, toboła* 'torba podróżna'; **Tobolska** (2), **Tobolski** — od ap. stp. *toboła, toboła* 'torba podróżna'; **Trawczyńska** — od ap. *trawka, trawić* 'przyswajając pokarm; niszczyć' (Rymut 2001: 616); **Wesołowska** — od ap. *wesoły* (Rymut 2001: 667); **Wiercholski** — od ap. *wierzch*, por. nazwiska *Wierchlewski, Wierchoła* (Rymut 2001: 678); **Zakowska** — od ap. *żak* (Rymut 2001: 756), zapis mazurzenia lub brak znaku diakrytycznego;

3) odimienne (30): **Andrykowska** — od *Andryk*, formy imienia *Andrzej* (Rymut 1999: 5); **Barciszewski**⁷ — od *Barciś*, formy imienia *Bartłomiej*, por. nazwiska *Barcisz, Barciszewicz* i in. (Rymut 1999: 21); **Danielewska** — od imienia *Daniel* (Rymut 1999: 125); **Dawidzinska** — od imienia *Dawid* (Rymut 1999: 127); **Fabiańska** — od imienia *Fabian* (Rymut 1999: 183); **Felicka** — od imienia *Felicjan* (Rymut 1999: 189); **Florczyński** — od *Florek*, formy imienia *Florian* (Rymut 1999: 197); **Fryczynska** — od *Frycz*, formy imienia *Fryderyk* (Malec 1994: 220; Rymut 1999: 204–205); **Gaszikowski** (2) — od *Gaszek, Gaszko* itp., skróconych form imion na *Ga-*, np. *Gawel* (Malec 1994: 221; Rymut 1999: 221); **Gawlińska** — od imienia *Gawel* (Rymut 1999: 222); **Gierłowska** — od imienia *Gierlach* (Malec 1994: 225; Rymut 1999: 233); **Gohalski** — być może od imion na *Go-*, por. nazwiska *Goch, Gochel* (Rymut 1999: 246), z zapisem przez *h*, albo błędny zapis w księdze; **Grygielska** — od formy imienia *Grzegorz* lub niemieckiej n. os. *Grügel* (Rymut 1999: 278); **Heinrychowski** — od *Heinrych*, formy imienia *Henryk* (Rymut 1999: 302); **Julkowski** — od *Julek*, formy imienia *Julian, Juliusz* (Rymut 1999: 359); **Kasprzykowska, Kasprzykowski** — od imienia *Kasper* (Rymut 1999: 383); **Kieroński** — prawdopodobnie od formy imienia *Hieronim*, por. nazwiska *Kieronin*,

⁷ W województwie warmińsko-mazurskim położona jest wieś *Barciszewo*. Nazwę tę nadano po 1945 r. (NMPol I 1996: 78).

Kieromiński (Rymut 1999: 306), por. imię cerkiewne *Kirion* (Tichoniuk 2000: 79); **Kobuszewski** — od *Kobusz*, formy imienia *Jakub* (Malec 1994: 242), mało prawdopodobna jest interpretacja, która nie wyklucza motywacji odapelatywnej, od *kobus* ‘gatunek ptaka z rodziny sokołów’ (Rymut 1999: 419); **Matyszewski** — od *Matysz*, formy imienia *Maciej*, *Mateusz* (Malec 1994: 275); **Radzalska** — zapewne od imion na *Rad-*, por. n. os. *Radz* (NMPol X 2015: 61; Rymut 2001: 330–331); **Rakocki** — od węgierskiej n. os. *Rakoczy* (Rymut 2001: 337); **Retlewski** — zdaniem K. Rymuta od formy spolszczonej niemieckiej n. os. *Räthel* (Rymut 2001: 350); **Stosinski** — od imion na *Sto-*, typu *Stoisław* (Rymut 2001: 490); **Szuberska** — od niemieckiej n. os. *Schubert* (Rymut 2001: 557), forma spolonizowana; **Szymczewski** — od *Szymek*, *Szymko*, form imienia *Szymon* (Malec 1994: 327, Rymut 2001: 568); **Wagnerowski** — od niem. n. os. *Wagner*, ta od ap. *Wagner* ‘kołodziej’ (Rymut 2001: 646), forma spolszczona; **Wasinski** — od imion na *Wa-*, np. *Wasył* (Rymut 2001: 657); **Weronicka** — od imienia *Weronika* (Rymut 2001: 666); **Wiczowska** — od imion na *Wi-*, np. *Wit*, *Wincenty* (Rymut 2001: 671); **Zacholski** — od *Zach*, formy imienia *Zachariasz* (Malec 1994: 346; Rymut 2001: 715);

4) odmiejscowe lub odimienne (4): **Betański** — zapewne od nazwy biblijnej wsi *Betania*, por. n. m. *Bytyń* (3) (Rymut 1999: 482), możliwy też związek z niem. n. os. *Bet*; **Siemanowska** — może od n. m. *Siemianów* (Rymut 2001: 419), nie można jednak wykluczyć, że jest to zniekształcona forma odimenna, od *Siemion*, formy imienia *Szymon* (Malec 1994: 326); **Szymanowski** — od n. m. typu *Szymanowo*, *Szymanów* (Rymut 2001: 567); **Szymański** (2) — od n. m. *Szymany* (Rymut 2001: 567) lub od *Szyman* (Malec 1994: 327; Rymut 2011: 567);

5) odmiejscowe lub odapelatywne (11): **Borczykowski** — prawdopodobnie od n. m. *Borcz* (NMPol I 1996: 280; Rymut 1999: 63), może też od *burczeń* (wówczas odapelatywne), z przejściem *-ur-* > *-or-*; **Jarzembowska** — od n. m. *Jarzębowo*, choć możliwe również pochodzenie od ap. *jarząb* (Rymut 1999: 339); **Kowalski** — od n. m. *Kowale* (Rymut 1999: 452), choć niewykluczona etymologia od ap. *kowal*; **Lewandowska** (5), **Lewandowski** (3) — od n. m. *Lewandów*, możliwe również pochodzenie od ap. *lawenda* (Rymut 2001: 11); **Nowakowska**, **Nowakowski** — od ap. *nowak* ‘człowiek nowy, przybysz’ (Rymut 2001: 164), nie można jednakże wykluczyć interpretacji odmiejscowej, od n. m. *Nowaki*, *Nowakowo* (NMPol VII 2007: 505–506); **Panienkowska** — od n. m. *Panienka* (NMPol VIII 2009: 288), niewykluczona jednak motywacja od ap. *panienka* (Rymut 2001: 204); **Skowroński** — od n. m. *Skowrony* lub od ap. *skowron* (Rymut 2001: 436); **Tokarska** — od n. m. *Tokary*, może też od ap. *tokarz* (Rymut 2011: 609); **Zaremska** — od n. m. *Zareby* (Rymut 2001: 726); **Zaremska**, **Zaremski** — od n. m. *Zareby* (Rymut 2001: 726), obie formy może też od ap. *zareba*; **Zdrojewski** — od n. m. *Zdroje* lub ap. *zdrój* (Rymut 2001: 734);

6) odapelatywne lub odimienne (7): **Gnacinski** — od *Ignat*, *Hnat* (formy imienia *Ignacy*) lub od ap. *gnat* (Rymut 1999: 243, 319); **Leński** — od *Len*, *Leń*,

te od *Lenart, Leon* (Malec 1994: 269–270) lub od ap. *len, leń* (Rymut 2001: 14); **Lewalski** — od *Lew, Lewo*, form imienia *Leon* (Malec 1994: 270; Rymut 2001: 17), mniej prawdopodobne od *lewy* (Rymut 2001: 17); **Mandrajska** — może od ap. *mądry* ewentualnie od niemieckiej n. os. *Mender, Mander* (Rymut 2001: 84); **Rzeszkowski** — od n. os. **Rzesz* (NMPol XII 2015: 155) lub ap. *rzesza* (Rymut 2001: 383); **Stoinska** (2) — może od ap. *stojąc, stać* lub od imion typu *Stoislaw*, por. nazwisko *Stoik* (Rymut 2001: 487); **Taranczewska** — od ap. *taran* ‘człowiek silny’, *tarant* ‘pies lub koń o maści białej z ciemnymi plamami’ (Rymut 2001: 596) lub od formy imienia *Terentij*;

7) od etnonimów (1): **Szwedowski** — od *Szwed* (Rymut 2001: 563).

8) niejasne (1): **Ogdowski**.

V. Nazwiska z sufiksami *-owicz, -ewicz* (16):

1) odimienne (13): **Aleksiewicz** (2) — od imienia *Aleksy* (Rymut 1999: 3); **Błaszkiwicz** — od *Błaszko*, formy imienia *Błażej*, por. *Błażko* (Malec 1994: 200); **Brażkiwicz** — od n. os. *Brązek* (SNW I 1992: 474), mniej prawdopodobna interpretacja odapelatywna, od *brąz, brązowy, bronz* (por. Rymut 1999: 54); **Daszkiwicz** — od *Daszko*, formy imienia *Daniel, Danił* (Rymut 1999: 127); **Falkiewicz** — od n. os. *Falek* SNW III 52, ta od im. *Chwalimir*, z dawnym małopolsko-mazowieckim przejściem *chw- > f-*, mało prawdopodobne od ap. *chwalić, chwala* (Rymut 1999: 88–89); **Frąckiwicz** — od *Frącek*, formy imienia *Franciszek* (Malec 1994: 219); **Frydrychowicz** — od *Frydrych* (Malec 1994: 219; Rymut 1999: 204); **Januszkiewicz** — od *Januszek, Januszko*, form imienia *Janusz* (Malec 1994: 245); **Michałowicz** — od *Michał* (Malec 1994: 284; Rymut 2001: 89); **Piechowicz** — od *Piech, Piecha*, form imienia *Piotr* (Malec 1994: 308; Rymut 2001: 230; Tichoniuk 2000: 124); **Stankiewicz** — od *Stanek*, formy imienia *Stanisław* (Rymut 2001: 474); **Truchimowicz** — od *Truchim*, formy imienia *Trofim* (Rymut 2001: 619); **Wojtanowicz** — od *Wojtan*, formy imienia *Wojciech* (SEMot 2 1995: 138);

2) od odapelatywnych nazw osobowych lub od apelatywów (3): **Dymarkiewicz** — od n. os. *Dymarka*, por. ap. *dymarka* ‘urządzenie do wytapienia żelaza z rud’ (Rymut 1999: 163); **Marszałkiwicz** — od n. os. *Marszałek*, por. ap. *marszałek* (Rymut 2001: 71–72); **Sarnowicz** — od n. os. *Sarna*, por. ap. *sarna* (Rymut 2001: 398).

VI. Nazwiska z sufiksem *-’ak//ak* (34):

1) odimienne (22): **Adamczak** — od *Adamek* (: *Adam*); **Ignaszak** — od *Ignas//Ignasz* (: *Ignacy*) (SNW IV: 206–207); **Kazmierczak** (2), **Każmierczak** — od *Każmier* (: *Kazimierz*); **Klimczak** — od *Klimek* (: *Klemens*); **Kryszak** — od *Krych(a)*; **Kubiak** (2) — od *Kuba* (: *Jakub*); **Ludwiczak** — od *Ludwik*; **Majchrzak** — od *Majcher* (: *Melchior*; Tichoniuk 2000: 116); **Matuszak** — od *Matusz* (: *Mateusz*; Tichoniuk 2000: 115); **Mikołajczak** — od *Mikołajko* (: *Mikołaj*);

Tichoniuk 2000: 117); **Pietczak** — od n. os. *Pietek* (SNW VII 331), *Pietka* (Malec 1994: 308), *Pietko* (Tichoniuk 2000: 124), form imienia *Piotr*; **Sobczak** — od *Sobek* (: *Sobiesław*; Rymut 2001: 456); **Stachowiak** (3) — od *Stach* (: *Stanisław*, *Eustachy*; Rymut 2001: 472); **Stasiak** — od *Stach*, *Staś*, *Staśko* (: *Stanisław* lub *Stachiusz*; Rymut 2001: 478; Tichoniuk 2000: 131); **Szymczak** (2) — od *Szymek*, *Szymko* (: *Szymon*; Rymut 2001: 568); **Wachowiak** — od *Wach* (: *Wacław*, *Wawrzyniec*; Rymut 2001: 644); **Walczak** — od *Walek*, *Walko* (: *Walenty*; Tichoniuk 2000: 141); **Walkowiak** — od *Walek*, *Walko* (: *Walenty*; Tichoniuk 2000: 141); **Wojciak** — od *Wojciech* (Rymut 2001: 695); **Wojcieszak** (2) — od *Wojciech*; **Wojtkowiak** — od *Wojtek* (: *Wojciech*);

2) odimienne lub odapelatywne (2): **Borowczak** — od imion na *Bor-*, np. *Borzysław*, *Borzymir*, lub od ap. *borowiec* ‘mieszkaniec borów’ (Rymut 1999: 47–48); **Szcześniak** — od imienia *Szczęśny* lub od ap. *szczęśny*, stp. *szczęśny* ‘szczęśliwy’ (Rymut 2001: 528–529).

3) odapelatywne lub od odapelatywnych nazw osobowych (10): **Chrośniak** — od ap. *chrust*, stp. *chrost* ‘suche gałęzie, zarośla’ (Rymut 1999: 84–85); **Cieślak** — od n. os. *Cieśla* lub ap. *cieśla* (Rymut 1999: 97); **Czarniak** (2) — od ap. *czarny* lub od gw. *czarniak* ‘człowiek śniady’, wówczas onimizacja (Rymut 1999: 109); **Krawczak** — od n. os. *Krawiec* lub ap. *krawiec* (Rymut 1999: 460–461); **Malak** — od *mały* (Rymut 2001: 61); **Nowak** — od *nowy* lub onimizacja — *nowak* ‘człowiek nowy, przybysz’ (Rymut 2001: 164); **Olejniczak** — od n. os. *Olejnik*, ta od ap. *olejnik* ‘naczynie na olej’ (Rymut 2001: 178); **Płocieniak** — od *plóciennik* ‘zajmujący się płótnem, tkacz’, *płótno*, *plócienny* (Rymut 2001: 255); **Włodarczak** — od n. os. *Włodarek*, ta od *włodarz* ‘zarządzający dobrami ziemskimi’ (Rymut 2001: 690); **Woźniak** (2) — od ap. *woźny* ‘w dawnej Polsce niższy urzędnik sądowy’ lub od *woźniak* ‘koń pociągowy’, wówczas onimizacja (Rymut 2001: 702);

VII. Nazwiska z sufiksem *-ek* i jego wariantami *-ka/-ko* (19):

1) odapelatywne — odzawodowe (6): **Bednarek** — od *bednarz* ‘wyrabiający beczki’ lub od n. os. *Bednarz* (Rymut 1999: 26); **Kaczmarek** (7) — od *karczmarz* (Rymut 1999: 378); **Kominarek** — od *kominiarz*, por. nazwisko *Kominiarek* (Rymut 1999: 430); **Kotlarek** — od ap. *kotlarz* lub od n. os. *Kotlarz* (Rymut 1999: 421); **Owczarek** — od *owczarz*, *owczarek*, wówczas onimizacja, lub od n. os. *Owczarz* (Rymut 2001: 191); **Szynkarek** — od ap. *szynkarz* ‘karczmarz’ lub od n. os. *Szynkarz* (Rymut 2001: 571);

2) odapelatywne — odprzezwickowe (9): **Chyrek** — od ap. *chyra* ‘choroba’, *chyrać* ‘cherlać’ (Rymut 1999: 91); **Derek** — od ap. *dera* ‘grube okrycie’ (Rymut 1999: 132); **Kisek** — od ap. *kisieć*, *kisić*, *kisać* ‘kwasić; fermentować’ (Rymut 1999: 402); **Malek** — od ap. *mały* (Rymut 2001: 61); **Najdek** — od ap. *znajda* ‘znaleziony’; **Hysko** — od stp. *hys* ‘pomyślny wiatr’ (Rymut 1999: 317);

Piątko — od ap. *piąty*, *pięć* lub od ap. *piątek* (Rymut 2001: 229); **Pyszka** — od podstawy *pysz-*, por. *pyszny*, *pycha* (Rymut 2001: 326); **Snieżko** — od ap. *śnieżek* (Rymut 2001: 583);

3) odimienne (2): **Grzegorek** — od imienia *Grzegorz*; **Maciaszek** — od formy imienia *Maciej*;

4) od nazwy osobowej lub od apelatywu (2): **Boboszek** — od n. os. *Bobosz* (SNW I 1992: 375) lub od ap. *bób*, ze złożonym sufiksem *-osz-ko* (por. Rymut 1999: 42); **Łotko** — od ap. *lot* lub od formy imienia *Eleonora*, *Leokadia* bądź od niemieckiej nazwy osobowej *Lott* (Rymut 2001: 25).

VIII. Nazwiska z sufiksem *-ik//-yk* (12):

1) odapelatywne (4): **Dziabik** — od stp., gw. *dziabać* ‘rąbać, ciąć powoli’, gw. *dziaba* ‘leniwy robotnik’, por. nazwiska *Dziabek*, *Dziabin* (Rymut 1999: 166); **Narweik** — od **Narweć*, por. *Narwas*, *Narwara* od *narwać* (Rymut 2001: 139), lub od podstawy litewskiej, por. lit. *Nárvyčius* (LPŽ II 1989: 302); **Powrucik** — może od *powrót*, *powrócić*; **Wolnik** — od *wolny*;

2) od nazw osobowych (7): **Godzik** — od n. os. *Godz* (: *Godzislaw*; Rymut 1999: 246–247; SNW III 406); **Kaczmarczyk** — od nazwiska *Kaczmarek* (SNW IV 1993: 424–425); **Kolańczyk** — od nazwiska *Kolanko* (SNW V 1993: 67); **Kondracik** — od imienia *Kondrat* (Malec 1994: 263); **Matjaszyk** — od formy imienia *Maciej*, *Mateusz* (Rymut 2001: 50–51); **Piesik** — od *Piesz*, formy imienia *Piotr* (Malec 1994: 309; Rymut 2001: 235) lub cerkiewnego *Psoj* (Tichoniuk 2000: 126); **Prokopik** — od imienia *Prokop* (Rymut 2001: 299);

3) odimienne lub odapelatywne (1): **Wojcik** — od im. *Wojciech* lub ap. *wójt* (Rymut 2001: 695–696).

IX. Nazwiska z sufiksem *-ich//-ych* (3):

Berdych — od podstawy *bard-*, np. *barda* ‘topór’, stp. *bardo* ‘grzebień tkacki’ (Rymut 1999: 20); **Derwich** (2) — od ap. *derwić* ‘gnębić, martwić’ lub od *derwisz* (Rymut 1999: 132); **Zmich** — od podstaw na *zm-* z przyrostkiem *-ich* (Rymut 2001: 762).

X. Nazwiska z sufiksem *-el* (2):

Stramel — od ap. *strama* ‘poprzeczna belka w saniach’, por. też niemiecką nazwę osobową *Strämel* (Rymut 2001: 491); **Terel** — od postawy *ter-*, por. *tyrać* ‘ciężko pracować; niszczyć’, może też od litewskiej n. os. *Terela* (Rymut 2001: 604).

XI. Nazwiska z sufiksem *-ul* (2):

Irul — od imion na *Ir-* typu *Irena*, *Ireneusz*, por. nazwiska *Irla*, *Iruś* i inne (Rymut 1999: 321); **Puciul** — od ap. *pucia* ‘człowiek pucułowaty’ (Rymut 2001: 320).

XII. Nazwiska z sufiksem *-ala* (2):

Karkala — od ap. *kark* lub gw. *karkać* 'gdakać, krakać' (Rymut 1999: 379);
Napierala — od ap. *napierać* (Gala 1992: 189; Rymut 2001: 137–138).

XIII. Nazwiska z sufiksem *-as* (5):

Gorlas — od stp. *gorlić się* 'złościć się' (Rymut 1999: 257); **Jaras** — od imion złożonych typu *Jarogniew* lub od ap. *jary* 'wiosenny, młody; silny' (Rymut 1999: 336); **Kubas** — od *Kuba*, formy imienia *Jakub* (Rymut 1999: 328–330); **Trafas** — od ap. *trafić* (Rymut 2001: 615); **Wadas** — od ap. *wada*, *wadzić* (Rymut 2001: 646).

XIV. Nazwiska z sufiksem *-os* (2):

Latos — od podstawy *lat-*, por. *latać*, *lato* ewentualnie od ap. *latoś* 'tegorocznie' (Rymut 2001: 10); **Milos** — od ap. *miły* lub od form imion *Miłosław*, *Miłosz* (Rymut 2001: 101).

XV. Nazwiska z sufiksem *-isz* (2):

Powalisz — od ap. *powalać*, *powalić* (Rymut 2001: 287–288); **Wojcisz** (2) — od imienia *Wojciech* lub ap. *wójt* (Rymut 2001: 695–696).

XVI. Nazwiska z sufiksem *-iś// -yś* (2):

Hadryś — od stp. *hadra* 'łachman; kobieta lekkich obyczajów', gw. *hader*, *hadera* lub od imienia *Hadrian* (Rymut 1999: 289); **Kubiś** — od *Kuba*, formy imienia *Jakub* (Rymut 1999: 328–330).

XVII. Nazwiska z sufiksem *-ówna* (panieńskie) (4):

Hoffmanówna — córka Hoffmanów; **Nowakówna** — córka Nowaków;
Rybakówna — córka Rybaków; **Szykówna** — córka Szyków.

XVIII. Nazwiska z sufiksem *-enko, -enka* (3), formy genetycznie wschodniosłowiańskie: **Oleksijenko** (2) — od *Oleksij*, wschodniosłowiańskiej formy imienia *Aleksy* (Tichoniuk 2000: 66–67); **Sienienka** — od *Sień*, *Sienieńko*, form imienia *Szymon* (Malec 1994: 327); **Titarenko** — od ukraińskiego ap. *mumap* 'starosta cerkiewny' (Unbegaun 1995: 214).

XIX. Nazwiska z innymi sufiksami (pojedyncze formy, łącznie 14 nazwisk):

-aj: **Napieraj** — od ap. *napierać* (Rymut 2001: 137–138);

-al: **Konczal** — od ap. *kończyć* (Rymut 199: 433);

-ał: **Musiał** — od ap. *musieć* (Gala 1992: 185; Rymut 2001: 126);

- asz: **Wardasz** — od ap. *warda* ‘mańkut’, *wardać* ‘łazić’ (Rymut 2001: 654);
- ’eja: **Koźmieja** — od formy imienia *Kosma*, *Kuźma* (Rymut 1999: 445);
- eł: **Wlazel** — od ap. *wleźć*, *włazić* (Rymut 2001: 689);
- eś: **Oleś** — od imion na *Ol-* typu *Oleksy*, *Oleksander* (Rymut 2001: 177);
- in: **Strosin** — od imion złożonych na *Stro-* typu *Stronisław*, *Strogobor* (Rymut 2001: 494);
- och: **Boroch** — od skróconego imienia złożonego *Bor* (: *Borzymir*, *Borzysław* : **boriti sę* ‘walczyć’; SSNO VII: 18) lub od ap. *bór* (Rymut 1999: 47–48);
- ola: **Szamola** — od *Samel*, formy imienia *Samuel* (Rymut 2001: 394–395) lub od formy imienia *Samson*, por. imię *Szamota* (Malec 1994: 321);
- ów: **Wosidlów** — może od *osiadać*, *osiadły*, *sidło*, z protetycznym *w(o)-*;
- uk: **Kiluk** — od imienia *Kilian* lub ap. na *kil-* (Rymut 1999: 399);
- uła: **Czichuła** — prawdopodobnie od ap. *cichy*, z zapisem *cz* zamiast *c*;
- yn: **Goldyn** — od gw. *golda* ‘ruda żelaza’ (Rymut 1999: 250).

XX. Nazwisko dwuczłonowe (1): **De Grabla Mściszewski** — I człón od ap. gw. *grabla* ‘grabie’ (Rymut 1999: 262), II człón od n. m. *Mściszewice*, *Mściszewo*, *Mściszów* (NMPol VII 2007: 286–287).

XXI. Nazwiska genetycznie niemieckie oraz zgermanizowane (114)⁸:

a) w pisowni oryginalnej (97): *Arndt, Bäsler, Becker, Bertrand, Beyer, Brandt, Clausen, Clawon, Conrad, Dahlke, Dietrich, Draeger, Ebel, Eless, Elias, Fehrmann, Fenske, Frank, Frölich, Genthka, Giebler, Golz, Grüning, Gutsch, Hardt, Hennwaldt, Hertel, Herz, Hetth, Jakobitz, Jahnke, Janke, Kallas, Kless, Klonn, Kluge, Kottke, Krantz, Krüger, Kuchenbecker, Kurt, Kurth, Lange (2), Larisch, Lemke, Lenske, Leppert, Lindner, Lubnau, Lyser, Matheus, Meder, Megger, Mellen, Mener, Meter, Milling, Mohr, Mollontin, Müller (2), Müllert, Nehring, Nürnberg, Ott, Otto, Paschke, Preis, Preiss, Pront (2)* (możliwa też interpretacja nawiązująca do polskiego apelatywu *prąd*), *Radke, Radtke, Richter, Rochlitz (2), Sadke, Sadtka, Scharmman, Schneider, Schröder, Sengebusz, Sittnik (2), Sommerfeld, Speyer (2), Tews, Thiede, Thiele, Thiem, Timm, Ulecht, Wegner, Weidner, Welke, Welter, Werth, Wichmann, Winkler, Witte, Wolfram*;

b) w pisowni zaadaptowanej (16): *Beta, Gauve vel Gale, Jeszke, Klunder, Krenc, Minga, Polc (2), Schrajner, Sengebusz, Spejer, Szenkler, Szmelter, Szymdt (2), Szulc (4), Szwenkel, Zdenke*.

⁸ Motywacja i budowa słowotwórcza antroponimów pochodzenia niemieckiego i zgermanizowanych będzie przedmiotem odrębnego artykułu. Nieliczne nazwiska pochodzenia niemieckiego, spolszczone za pomocą sufiksu *-ski* oraz jedno z przyrostkiem *-ówna*, zostały omówione w niniejszym artykule.

XXII. Nazwisko niejasne (1): *Aporins*.

Łącznie z księgi pochówków dzieci wyekscerpowano 571 różnych nazwisk. Jak wynika z analizy, najliczniejszą grupą antroponimów są formy z sufiksem *-ski*, które stanowią prawie 44% wszystkich nazwisk. Formant *-ski* pierwotnie używany był do tworzenia nazwisk odmiejscowych, wtórnie zaś — nazwisk modelowych. Zaczęto dodawać go do imion oraz apelatywów. Dziś często trudno określić jednoznacznie motywację konkretnej formy. W wyekscerpowanym materiale nazwiska odmiejscowe stanowią ponad 60% antroponimów z formantem *-ski*. Nazwiska z tym sufiksem zaliczane są do typowo polskich. Należy zauważyć, odwołując się do ustaleń M. Czaplickiej-Niedbalskiej, iż już w okresie wcześniejszym niż badany w niniejszym artykule — od XV do XVIII w. — wśród nazwisk przeważały formacje pochodne z formantem *-ski* (Czaplicka-Niedbalska 1996: 482).

Kolejną grupę (20% wszystkich wyekscerpowanych form) stanowią nazwiska genetycznie niemieckie lub formy zgermanizowane, których nie analizowano szczegółowo pod względem słowotwórczym, ograniczając się do rozróżnienia form zachowanych w pisowni oryginalnej oraz przystosowanych do języka polskiego.

Liczne są nazwiska bez wyznaczników formalnych, powstałe wskutek onimizacji bądź transonimizacji. Są to 64 antroponimy, co stanowi 11% wszystkich form, niektóre jednak można by zaliczyć do dwuznacznych, np.: *Cycak*, *Dymek*, *Izydorek* czy *Klimek*. Mogły one powstać również w procesie sufiksacji form *cyc*, *dym*, *Izidor*, *Klim*.

Rzadziej występują nazwiska z sufiksami *-'ak//ak* (prawie 6%), *-ek* i jego odmianami: żeńską *-ka* i nijaką *-ko* (3,3%) oraz antroponimy powstałe na drodze de-rywacji paradygmatycznej (2,8%) i przez sufiksację — z formantami *-owicz//ewicz* (2,8%) i *-ik//yk* (2,1%). Wszystkie pozostałe grupy mają charakter marginalny.

Warto też zauważyć, iż używanie przyrostka *-ówna* nie było powszechne. Wynotowano zaledwie kilka przykładów (*Nowakówna*, *Hoffmanówna*, *Rybakówna*, *Szykówna*). Na uwagę zasługuje brak polskich znaków diakrytycznych przy części polskich nazwisk, np. *Muszynska*, *Siudzinski*, *Skibinski*, *Trawczynska*. Zapewne jest to wpływ pisowni niemieckiej. Zauważa się jednak również formy hiperpoprawne, np. *Śieroszewski*, *Śilska*.

ZAKOŃCZENIE

W niniejszym artykule przedstawiono analizę imion i nazwisk dzieci pochowanych na cmentarzu komunalnym przy ul. Kcyńskiej w Bydgoszczy w ciągu 10 lat (1925–1935). Na podstawie zgromadzonych danych można stwierdzić, iż na przełomie lat dwudziestych i trzydziestych XX w. w antroponimii bydgoskiej dominują polskie adaptacje imion chrześcijańskich oraz formy słowiańskie włączone do kalen-

darza imion chrzestnych. Imion niemieckich niezaadaptowanych do systemu imienniczego polszczyzny jest mniej. Nieco inaczej przedstawia się sytuacja nazwisk. Dominują formy utworzone od polskich podstaw, głównie z formantem *-ski*, czy formy bez wyznaczników formalnych, lecz nazwiska genetycznie niemieckie także stanowią wyrazistą grupę antroponimów. Znikoma w zgromadzonym materiale jest liczba nazwisk pochodzenia wschodniosłowiańskiego (3).

Analiza wykazała, iż w imiennictwie osobowym mieszkańców międzywojennej Bydgoszczy występują zarówno elementy polskie, jak i niemieckie, przy czym przeważają te pierwsze. Współwystępowanie niemieckich i polskich antroponimów ma uzasadnienie w historii miasta. Na powstanie i rozwój niemieckojęzycznej antroponimii w Bydgoszczy wpłynęło położenie geograficzne miasta oraz czynnik osadniczy (Jaracz 2012: 107). Temat ten wymaga jednak bardziej szczegółowych badań. W planach jest porównanie antroponimii z księgi pochówków dzieci z danymi z księgi dorosłych, analiza starszych antroponimów, wyekscerpowanych z fragmentów ksiąg prowadzonych po niemiecku, tzn. z lat 1892–1924, a także badanie zapisów późniejszych, m.in. z lat 1939–1945.

LITERATURA

- Abramowicz Z. 1993: *Imiona chrzestne białostoczan w aspekcie socjolingwistycznym (lata 1885–1985)*, Dział Wydawnictw Filii UW w Białymstoku, Białystok.
- Bukolt A. 1992: *Cmentarze Szwederowa*, „Kalendarz Bydgoski” XXV, s. 156–157.
- Czaplicka M. 1988: *Z problematyki kształtowania się nazwiska polskiego na przykładzie materiału z bydgoskich ksiąg miejskich od drugiej połowy XVI w. do pierwszej połowy XVII w.*, [w:] K. Zierhoffer (red.), *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, Poznań 1985. *Księga referatów*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań, s. 91–98.
- Czaplicka-Jedlikowska M. 2003: *Odapelatywne nazwy osobowe w bydgoskich księgach miejskich od końca XV w. do połowy XVIII w. w perspektywie badań kognitywnych*, [w:] R. Łobodzińska (red.), *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość polskiej onomastyki*, Wyd. WTN, Wrocław, s. 112–122.
- Czaplicka-Jedlikowska M. 2010: *Miasto Bydgoszcz w perspektywie dokumentów archiwalnych (nie tylko w zakresie badań onomastycznych)*, [w:] I. Sarnowska-Giefing, M. Graf (red.), *Miasto w perspektywie onomastyki i historii*, Poznańskie Tow. Przyjaciół Nauk, Poznań, s. 591–607.
- Czaplicka-Jedlikowska M. 2016: *Antroponimia Bydgoszczy dziedzictwem kultury regionu*, „Linguistica Bidgostiana”, Series Nova 2, s. 29–47.
- Czaplicka-Niedbalska M. 1996: *Nazwiska mieszkańców Bydgoszczy od II poł. XV w. do I poł. XVIII w.*, Wyd. WSP, Bydgoszcz.
- Czaplicka-Niedbalska M. 1999: *Wpływy obce w antroponimii bydgoszczan (XV–XVIII)*, [w:] A. Belchnerowska (red.), *Nazewnictwo pogranicza Polski. Materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej, Świnoujście 22–24 maja 1997 r.*, Wyd. Naukowe USz, Szczecin, s. 51–56.
- Czaplicka-Niedbalska M. 2000: *Struktury złożone w antroponimii Bydgoszczy od XVI wieku — do połowy XVIII wieku*, [w:] S. Warchoń (red.), *Słowiańskie composita antroponimiczne. Księga referatów VII Międzynarodowej Slawistycznej Konferencji Naukowej, Kazimierz Dolny, 21–24 listopada 1997 roku*, Rozprawy Slawistyczne 16, Wyd. UMCS, Lublin, s. 87–99.
- Dejna K. 1973: *Dialekty polskie*, Ossolineum, Wrocław.

- Gala S. 1992: *Polskie nazwy osobowe z podstawowym -l-/-l- w części sufiksalnej*. Wyd. UŁ, Łódź.
- Hojka Z. i in. (red.) 2006: *Polacy i Niemcy w Bydgoszczy*, Muzeum Okręgowe im. L. Wyczółkowskiego, Bydgoszcz.
- Iglewska S. 2015: *Dylematy współczesnych rodziców, czyli jakie imię wybrać dla dziecka. Onomastyczna analiza najpopularniejszych imion bydgoszczan urodzonych w 2013 roku*, [w:] H. Liberska, A. Malina, D. Suwalska-Barancewicz (red.), *Dylematy współczesnych ludzi. Radzenie sobie z wielością ról i zadań*, Difin, Warszawa, s. 272–282.
- Jaracz M. 2005: *Nazwiska zasłużonych bydgoszczan pochowanych na cmentarzu Starofarnym*, [w:] M. Świącicka (red.), *Polszczyzna bydgoszczan. Historia i współczesność*, t. 2, Wyd. UKW, Bydgoszcz, s. 115–118.
- Jaracz M. 2006: *Współczesne nazwiska na -owicz//-ewicz w Bydgoszczy*, [w:] M. Świącicka (red.), *Miasto. Przestrzeń zróżnicowana językowo, kulturowo i społecznie*, Wyd. UKW, Bydgoszcz, s. 383–395.
- Jaracz M. 2007: *Nazwiska Żydów bydgoskich na tle polskiego systemu antroponimicznego*, [w:] M. Świącicka (red.), *Polszczyzna bydgoszczan. Historia i współczesność*, t. 3, Wyd. UKW, Bydgoszcz, s. 99–110.
- Jaracz M. 2012: *Bydgoskie nazwiska pochodzenia niemieckiego — rekonesans badawczy*, „Onomastica” LVI, s. 105–116.
- Jaracz M. 2015: *Antroponimia Żydów w przestrzeni nazewniczej międzywojennej Bydgoszczy — system imion*, „LingVaria” 19, s. 253–269.
- Kulpiński H. 1994: *Cmentarz Komunalny przy ul. Kcyńskiej*, „Kalendarz Bydgoski” XXVII, s. 174–175.
- Loose I. (red.) 2006: *Polacy i Niemcy w Bydgoszczy. Sympozjum, 20 kwietnia 2006/Polen und Deutsche in Bromberg. Symposium, 20 April 2006*, Muzeum Okręgowe im. L. Wyczółkowskiego, Bydgoszcz.
- LPŽ II 1989: *Lietuvių pavardžių žodynas*, sudarė A. Vanagas, V. Maciejauskienė, M. Razmukaitė, t. II: L–Ž, Mokslas, Wilno.
- Łuc I. 2016: *Słownik nazwisk mieszkańców południowego Śląska XIX wieku*, Wyd. UŚ, Katowice.
- Malec M. 1994: *Imiona chrześcijańskie w średniowiecznej Polsce*, IJP PAN, Kraków.
- NMPol — *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, red. K. Rymut, t. I–VII: A–N, IJP PAN–DWN, Kraków 1996–2007, t. VIII–XI: O–R, red. K. Rymut, B. Czopek-Kopciuch, U. Bijak, IJP PAN–DWN, Kraków 2009–2015.
- Pluskota T. 2011a: *Vostočnoslavânskie čerty v familiâh bydgošan: načalo XXI v.*, „Âzyk i social'naâ dejstviteľ'nost” № 1, s. 121–129.
- Pluskota T. 2011b: *Vostočnoslavânskie čerty v familiâh bydgošan v načale XXI v.*, „Âzyk i social'naâ dejstviteľ'nost” № 2, s. 174–179.
- Rymut K. 1999, 2001: *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I–II, Wyd. IJP PAN–Kraków.
- SEMot 2 1995: *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 2: *Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego*, red. M. Malec, Wyd. IJP PAN, Kraków.
- SJPDor 2016: *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, <http://doroszewski.pwn.pl/> tu hasła: <http://doroszewski.pwn.pl/haslo/przysiek/>, <http://doroszewski.pwn.pl/haslo/panfil/> (dostęp 20 XII 2016).
- SNW I 1992–1993: *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, t. I: A–B, t. III: E–G, t. IV: H–Kl, t. V: Kl–N, t. VII: O–Q, wyd. K. Rymut, IJP PAN, Kraków.
- SSNO VII 1984: *Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. W. Taszycki, t. VII: *Suplement*, oprac. pod kier. M. Malec, Ossolineum, Wrocław.
- Szewczyk Ł. M. 2001: *Nazwiska bydgoszczanek z lat międzywojennych*, [w:] Ł. M. Szewczyk (red.), *Język polski w rozwoju*, Wyd. AB im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz, s. 45–52.

- Tichoniuk B. 2000: *Imiona i ich formy na pograniczu polsko-białoruskim od XVI wieku do roku 1939*, Wyd. WSP, Zielona Góra.
Unbegaun B.-O. 1995: *Russkie familii*, Progress, Moskwa.

SKRÓTY

- ap. — apelatyw
gw. — gwarowy
n. m. — nazwa miejscowa
n. os. — nazwa osobowa
stp. — staropolski
zw. — związany

THE ANTHROPNOMY OF THE MUNICIPAL CEMETERY IN KCYŃSKA STREET IN BYDGOSZCZ. GIVEN NAMES AND SURNAMES OF CHILDREN (1925–1935)

SUMMARY

The municipal cemetery in Bydgoszcz (Kcyńska street) was founded in 1892. At the beginning it was the final resting place for the homeless, the poor, convicts, atheists, suicide victims and criminals. The cemetery is on the list of historical sites and is still in use. The subject of this paper are personal names (given names and surnames) excerpted from the cemetery books of children from 1925 to 1935.

Key words: anthroponymy, cemetery, given names, surnames